

## Бібліографія:

1. Андрущенко В. П., *Основні характеристики європейської університетської освіти та можливості їх реалізації в системі освіти України* Педагогічні науки: реалії та перспективи, Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 5, Випуск 26: збірник наукових праць, за наук. ред. О. В. Биковська, П. В. Дмитренко, К. Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – С. 3-15.
2. Хомич В. Ф., *Деякі аспекти професіографічної характеристики особистості вчителя*, [w:] *Матеріали Між нар. наук.-теорет. конф. до 80-ї річниці НПУ ім. М. П. Драгоманова 18-19 жовт. 2000 р.*, уклад. П. В. Дмитренко, О. Л. Макаренко. – К., 2000. – Вип. 3. – С. 177-180.
3. Про затвердження положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України: наказ М-ва освіти і науки України від 8.04.1993 р. № 93.
4. Koszmidar M., *Szkolne standardy jakości procesu kształcenia*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2008.
5. Kraśniewski A., *Proces Boloński: dokąd zmierza szkolnictwo wyższe?*, Warszawa: MENiS, 2004.

### Didactic bases of teaching English in Ukraine and Poland in the context of European targets

#### Summary

In the article the comparative analysis of the study load of vocational subjects of professionally oriented course of educational and qualification level of Bachelor with focusing on “Philology” (English and literature) of the universities of Ukraine and Poland is carried out.

**Keywords:** degree program, comparative analysis, philology.

### Дидактические основы обучения английскому языку в Украине и Польше в контексте европейских ориентиров

#### Аннотация

В статье проведен сравнительный анализ учебной нагрузки на изучение профилирующих дисциплин цикла профессионально ориентированной подготовки за направлением “Филология” (английский язык и литература) образовательно-квалификационного уровня бакалавр в педагогических университетах Украины и Польши.

**Ключевые слова:** учебный план, сравнительный анализ, филология.

Наталія Комісаренко

Уманський національний університет садівництва, Умань  
Humański Narodowy Uniwersytet Sadownictwa, Humań

### Забезпечення якості як визначальний принцип Європейського простору вищої освіти

#### Анотація

У статті розглянуто проблему забезпечення якості вищої освіти в контексті приєднання України до Болонського процесу; проаналізовано поняття “якість вищої освіти” в контексті документів ЄПВО; висвітлено окремі підходи до організації системи забезпечення якості у вищих навчальних закладах країн Європи; запропоновано можливі механізми забезпечення якості вищої освіти України.

**Ключові слова:** якість вищої освіти, Європейський простір вищої освіти, Європейська мережа забезпечення якості, Європейські стандарти та рекомендації, агенція із забезпечення якості, оцінювання, акредитація.

Кінець XX та початок XXI століття для Європейського співтовариства ознаменувалися важливими суспільно-політичними подіями. Серед них науковці особливо увагу звертають на визначальний для освіти Болонський процес (1999) та утвердження нової Лісабонської стратегії (2000), яка для Європейського Союзу окреслила глобальне завдання на наступне десятиліття: стати найконкурентоспроможнішою та найдинамічнішою в світі економікою, що базується на знаннях, здатна до постійного зростання, забезпечує більше кращих робочих місць та тісніше соціальне гуртування [2]. Саме ці дві стратегічні ініціативи тісно взаємопов'язані і підкреслюють виняткову важливість знань та інновацій як головних чинників конкурентоздатності національних економік у сучасних глобалізаційних процесах [7]. Обидві стратегії спрямовані на розвиток інтелектуального потенціалу європейського регіону, на його формування та використання задля стабільності економічного зростання, збільшення кількості нових робочих місць для висококваліфікованих працівників, забезпечення соціальної злагоди європейського суспільства [7].

Болонська декларація містить шість важливих положень, які визначають стратегічне проведення перетворень у національних системах вищої освіти, зокрема прийняття системи зрозумілих і порівнянних ступенів; запровадження трициклової системи вищої освіти; запровадження системи



кредитів ЄКТС; сприяння мобільності студентів, викладачів і науковців; сприяння європейській співпраці із забезпечення якості; сприяння європейському виміру у вищій освіті. Однак, проблему якості освіти тут оглядово названо як "сприяння європейській співпраці в галузі забезпечення оцінки якості освіти шляхом розробки порівнюваних критеріїв і методологій" [9,21].

Метою статті є характеристика проблеми забезпечення якості вищої освіти як одного з головних принципів ЄПВО.

Якість європейської вищої освіти, безперечно, на сьогодні перебуває в центрі уваги організаторів та учасників Болонського процесу, адже головна його мета, на думку вітчизняних та зарубіжних науковців, полягає у зближенні освітніх систем, збереженні національних надбань та підвищенні рівня якості освіти [1; 9]. Цілком переконливою є думка В. Г. Кременя, академіка, Президента Академії педагогічних наук України, який стверджує, що світове співтовариство беззастережно визнало якість освіти головною метою, пріоритетом розвитку суспільства у XXI столітті. Якість освіти, підкреслює вчений, є наріжним каменем сучасної парадигми освіти, безперечним пріоритетом освітньої політики більшості країн, і Україна не стала винятком у цьому процесі [6].

Ще в 1995 р. ЮНЕСКО [2; 3] розроблено програмний документ "Реформа і розвиток вищої освіти". Серед основних завдань вищої освіти у світі, який швидко змінюється, виділено три основні напрями – відповідність вимогам сучасності, інтернаціоналізація та якість вищої освіти, а саме якість викладання, підготовки та досліджень. Згідно з документом ЮНЕСКО існує три аспекти освітньої діяльності, які впливають на якість вищої освіти. Це, по-перше, якість персоналу, що її гарантує висока академічна класифікація викладачів і наукових співробітників ВНЗ, а також якість освітніх програм, що забезпечує поєднання викладацької і дослідницької діяльності. По-друге, це якість підготовки студентів. Високого рівня якості підготовки нинішніх студентів можна досягти лише шляхом диверсифікації освітніх програм, шляхом подолання багатопланового розриву між вищою та середньою освітою, шляхом підвищення ролі механізмів навчально-професійної орієнтації і мотивації молоді. По-третє, це якість інфраструктури, середовища вищих навчальних закладів, зокрема комп'ютерні мережі і сучасні бібліотеки [11].

Під час зустрічі представників більш ніж 300 європейських університетів та освітніх організацій у Саламанці (29-30 березня 2001 р.) проблема якості освіти стала центральною темою. У прийнятому на цій зустрічі Посланні ключову роль серед інших фундаментальних цінностей було відведено якості освіти. Зокрема, відзначено, що поняття якості є багатовимірним і всеохоплюючим, яке потребує постійного підтвердження. Визначення якості освіти в Посланні було сформульовано відповідно до завдань побудови єдиного освітнього простору. У цьому контексті якість

розглядали як "обов'язкову умову становлення довіри, співвідносності мобільності, зіставленості, порівняності і привабливості в Європейському просторі вищої освіти" [9, 24-25]. Найбільш доцільною є розробка на європейському рівні механізмів взаємного визнання результатів оцінки якості, що враховують національні особливості і змістовні відмінності об'єктів оцінки. Таким механізмом може бути акредитація, яка полягає у підтвердженні відповідності обсягу, змісту, рівня і якості освіти отриманої в результаті навчання за певною програмою, мінімальним вимогам освітніх стандартів, котрі визначають обсяг, зміст і рівень навчання та встановлюють показники (критерії) акредитації, що застосовуються певною агенцією в країні та в сфері знань. Можна стверджувати, що зазначені особливості актуальні і для вітчизняної вищої освіти в контексті входження до ЄПВО.

У сучасній Європі якість освіти сприймається як об'єкт суспільного єднання і консолідації різних національних освітніх систем. Так, Угода Європейського Союзу (1992) вказує, що європейська спільнота сприятиме розвитку якісної освіти заохоченням до співпраці між країнами членами ЄС та за необхідності, підтримки і доповнення їх дій, поважаючи водночас відповідальність країн-членів за зміст навчання й організацію освітніх систем, їхню культурну та мовну різноманітність [3].

*Якими є перспективи України у європейському контексті створення єдиного простору вищої освіти після приєднання до Болонського процесу?* На державному рівні відбулася низка знакових для вітчизняної освіти подій: затверджено програму дій із забезпечення якості вищої освіти; прийнято Закон «Про вищу освіту» у новій редакції відповідно до вимог і рекомендацій Болонського процесу; Україна стала урядовим членом Європейського реєстру із забезпечення якості; розроблені національні рамки кваліфікацій із вищої освіти.

З огляду на ці завдання, сучасна державна політика в галузі якості вищої освіти має об'єднувати усі гілки державної влади, які спрямовані на управління розвитком вищої освіти. Вона ґрунтується на принципі "доступність – якість – ефективність". Це визначає основний пріоритет освітньої політики – "політику якості" [8]. Однією з основних цілей освітньої національної політики до 2010 року визначено досягнення такої якості сучасної освіти, яка відповідає актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства і держави, Європейського простору вищої освіти. Перед системою вищої освіти України стоять такі важливі цілі (завдання) як: сприяння і забезпечення сталого, поступового та успішного розвитку держави, української нації і суспільства; забезпечення якісної освіти кожному громадянину України; забезпечення умов, створення середовища для розвитку аналітичних здібностей і критичного мислення студентів, уміння вчитися, самостійно здобувати знання, слідкувати за змінами, що відбуваються в суспільстві тощо [8, 28-29].



Якість освіти є категорією, що відображає філософські, соціальні, педагогічні, політико-правові, демографічні, економічні аспекти освітнього процесу. Це поняття поєднує властивості й характеристики освітнього процесу та його результату, які спроможні задовольняти освітні потреби б'єктів навчально-виховного процесу, - учнів і студентів, їхніх батьків, вчителів, роботодавців, управлінців, тобто суспільство в цілому [6].

Аналіз наукової літератури з теми проблеми якості освітньої діяльності виявив, що сучасні вітчизняні та зарубіжні автори В. Байденко, В. Згуровський, Ю. Зінковський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лутай, М. Ляшенко, М. Михальченко, С. Ніколаєнко, В. Огнев'юк, М. Поташник, С. Селезньова, М. Степко, О. Субетто, В. Ткаченко, В. Шинкарук та ін. переважно розглядають якість освіти у соціально-філософському, економічному, управлінському та педагогічному аспектах. Серед важливих критеріїв забезпечення якості названі науковці називають науковий потенціал професорсько-викладацького складу, задоволеність студентів якістю й організацією навчального процесу, сучасне матеріально-технічне забезпечення навчального закладу тощо. Дослідниками проблеми якості визначено три складові якості освіти: якість освіти (знань, способів вирішення завдань); якість методів навчання і виховання (організації навчальної діяльності, мотивації пізнавальної діяльності, контролю здійснення навчальної діяльності); якість освіченості особистості (набуття знань, умінь та навичок, результатів навчальної діяльності, усвоєння моральних норм).

У 2000 р. створено Європейську мережу гарантії (забезпечення) якості у вищій освіті (ENQA/CM3Я). Цій події передували пілотний проект "Європейський пілотний проект з оцінки якості вищої освіти" (1994-1995 рр.), матеріали рекомендацій Єврокомісії (1998 р.) з європейського співробітництва у питаннях гарантії якості у вищій освіті та завдання лондонської декларації 1999 року. З метою формування системи забезпечення якості вищої освіти у Болонському процесі на Берлінській конференції 2003 р. міністри доручили ENQA спільно з Європейською асоціацією університетів (EUA), Європейською Асоціацією вищих навчальних закладів, що не є університетами (ERASHE), та Європейським студентським міжнародним бюро (ESIB/ESU), які утворили групу E4, зробити узгоджені стандарти, процедури та рекомендації із забезпечення якості. Розроблені стандарти і рекомендації – European quality assurance standards and guidelines (ESG) – були схвалені на конференції в Бергені 2005 року, де і відбулось приєднання України до Болонського процесу [12, 6]. Призначення ESG – надати допомогу і визначити орієнтири як для вищих навчальних закладів при розробці своїх власних систем забезпечення якості, так і для агенцій, які здійснюють незалежні перевірки. Ці стандарти і рекомендації роблять свій внесок у створення спільної основи для діяльності закладів освіти і агенцій із забезпечення якості. ESG складаються з трьох

частин: внутрішнього забезпечення якості у ВНЗ; зовнішнього забезпечення якості вищої освіти; забезпечення якості у діяльності агенцій із зовнішнього забезпечення якості [13, 6-8].

Лондонське комюніке (2007) констатувало, що Європейські стандарти та рекомендації з питання забезпечення якості в ЄПВО, затверджені в Бергені (2005), стали визначальним чинником змін у забезпеченні якості. Міністрами визнано прогресивні зрушення щодо взаємного визнання акредитацій та рішень щодо забезпечення якості, а також підтримано ідею активної міжнародної співпраці агенцій із забезпечення якості [10, 27]. 4 березня 2008 року у Брюсселі (Бельгія) розпочав діяльність перший правовий орган Болонського процесу – Європейський реєстр забезпечення якості (EQAR), засновником якого стала Група E4. Головною умовою включення до реєстру є відповідність Європейських стандартів та рекомендацій (ESG) та ряд інших критеріїв, визначених у доповіді групи E4 на конференції у Лондоні 2007 року. Мета діяльності EQAR – забезпечення прозорості і доступної інформації про надійні агенції із забезпечення якості освіти, що працюють в Європі, а також сприяння мобільності студентів та підвищення довіри до вищих навчальних закладів.

Зазначимо: сучасні критерії оцінювання якості освіти мають враховувати свободу для університетів у формуванні навчальних планів; значення якості підготовки фахівців; необхідність постійного вдосконалення освітніх програм з метою підвищення їх якості; стимулювання інновацій в освітніх стандартах. Завдання забезпечення якості вищої освіти в цьому контексті є багатоплановим і включає: наявність необхідних ресурсів (кадрових, фінансових, матеріальних, інформаційних, наукових, навчально-методичних тощо); організацію навчального процесу, яка найбільш адекватно відповідає сучасним тенденціям розвитку національної та світової економіки та освіти; контроль освітньої діяльності ВНЗ та якості підготовки фахівців на всіх етапах навчання та на всіх рівнях: рівні ВНЗ, державному та міжнародному (європейському) рівнях.

Слід підкреслити, що національні системи оцінки якості освіти, які діють у різних країнах Європи, відрізняються за цілями, завданнями, критеріями і процедурами, а також за іншими параметрами, зокрема за ступенем залучення до процесу урядових (державних), громадських і професійних органів та установ. Задекларована учасниками Болонського процесу офіційна мета оцінки якості – це підтримка якості на рівні визначених стандартів або ж підвищення її рівня. Існують значні розбіжності в розумінні цієї мети: від необхідності посилення контролю шляхом розширення і вдосконалення звітності до тлумачення оцінки якості як звичайної самооцінки вищого навчального закладу. Важливим є те, що оцінка якості має базуватися на двох складових: внутрішній (самооцінці) та зовнішній, при цьому конкретні механізми визначення цих складових можуть бути різними [11, 10].



Звернемось до досвіду діяльності різних інституцій з оцінки якості як в Україні, так і в країнах Європи. На вивчення проблем організації системи забезпечення якості у вищих навчальних закладах країн Європи у 2006-2008 рр. спрямовувались міжнародні проекти TEMPUS з проблем розробки заходів із забезпечення контролю якості навчання та інформаційної технології забезпечення прозорості акредитації університетів. Дослідження виконувались Донецьким національним університетом та Харківським національним університетом радіоелектроніки спільно з провідними університетами Великої Британії, Греції, Італії, Іспанії, Франції та Фінляндії [2; 4; 5].

Для вітчизняної вищої освіти основними інструментами регулювання якості освітньої діяльності, що здатні забезпечити як внутрішню, так і зовнішню оцінку на національному та міжнародному рівнях, зберігаючи при цьому повагу до автономії вищого навчального закладу та його академічних свобод, є механізми ліцензування та акредитації спеціальностей, програм, навчального закладу, а також механізми контролю за дотриманням ліцензійних умов надання освітніх послуг і правил провадження освітньої діяльності навчальним закладом у цілому та окремими його структурними підрозділами. Такий контроль відповідно до своїх повноважень на підставі норм чинного законодавства постійно здійснюється Міністерством освіти і науки України, Державною інспекцією навчальних закладів та Державною акредитаційною комісією України [5, 20]. Законодавчо і методологічно ці процедури обґрунтовані, визначені механізми їх забезпечення як на рівні вищого навчального закладу, так і на рівні МОН України [10, 14-15].

Вивчення системи забезпечення якості Університету м. Сандерленд (Велика Британія) продемонструвало, що основним ядром університетського менеджменту є система забезпечення якості освітньої діяльності, яка представлена Університетською Радою із забезпечення якості. Основна функція Ради - визначення політики, процедур та програм забезпечення якості навчальних курсів. Факультетська рада із забезпечення якості включає в себе групу з питань міжнародного співробітництва, групу із забезпечення якості, навчальну раду, програмні та модульні ради. Процедура забезпечення якості пов'язана із затвердженням нових програм, переглядом та удосконаленням уже діючих програм, затвердженням програм співпраці, моніторингом, внесенням змін до діючих освітніх програм та зовнішньою експертизою. Усі ланки структури між собою системно пов'язані. Кінцевим результатом є щорічна доповідь ради університету на Вченій раді університету про діяльність щодо забезпечення якості освітньої діяльності на рівні університету [5].

У Франції в 2006 р. для вдосконалення системи забезпечення якості освіти створено урядовий організаційно незалежний орган AERES – Агенцію з оцінювання наукових досліджень та вищої освіти, яка проводить

оцінювання вищих навчальних інституцій, дослідницьких заходів наукових органів та підрозділів, рівня освіти та ступеня вищої навчальної інституції. Завдання AERES полягає у перевірці й оцінюванні якості та відповідності головних місій ВНЗ та дослідницьких органів, а також стратегій, що розробляються установами для виконання навчальних/дослідницьких завдань і результатів.

Створення в Іспанії Агенції для оцінювання якості навчання та надання акредитації (ANECA/ANEKA) дає можливість започаткувати методологію, організацію та структури для проведення оцінювання, сертифікації та надання акредитації. ANECA співпрацює з іспанськими інституціями вищої освіти як головний орган системи. Складовою її місії є оцінювання й акредитація, інституційне оцінювання, оцінювання професорсько-викладацького персоналу, зв'язки з мережами Європи і Латинської Америки, спільні дії у напрямку побудови ЄПВО/ ЕНЕА тощо. Для всебічного оцінювання діяльності вищих навчальних закладів Агенція ANECA розробила цілий перелік різних програм оцінювання. За об'єктом оцінювання програми ANECA поділяються на: 1) оцінювання ступенів навчання та інститутів; 2) оцінювання університетських служб (бібліотек, міжнародних відділів тощо); 3) оцінювання викладацького складу; 4) оцінювання працевлаштування випускників. Окрім того, ANECA розробляє спеціальні програми навчання експертів з оцінювання. Програми з оцінювання ступенів навчання та інститутів є найбільш комплексними, вони містять як оцінювання університетських служб, так і оцінювання викладацького складу [4].

Отже, поліпшення якості освіти та рівний доступ до неї, вважає академік В. Г. Кремень, має стати одним з головних завдань сучасної державної політики в галузі освіти, необхідною умовою реалізації права громадян на освіту. Адже світове співтовариство визнало, що освіта, добробут і здоров'я людини є головними чинниками якості її життя, а якість освіти - пріоритетом розвитку громадянського суспільства. Не випадково серед характеристик індексу розвитку людського потенціалу, за яким ООН порівнює рівень соціального та економічного розвитку різних країн, показник освітньої діяльності є одним із трьох основних індикаторів в інтегрованій оцінці людського розвитку. Нині у Європі вона сприймається як об'єкт суспільного єднання і консолідації різних народів, національних освітніх систем [6; 8; 12].

Сучасна вища школа, яка перебуває в процесі інтенсивних перетворень, є одночасно об'єктом і суб'єктом змін, що відбуваються. Збереження і зміцнення суб'єктності, тобто активності, самостійності вищої освіти є базовим концептуальним принципом не лише реформ національної системи освіти, але й широкомасштабних інтеграційних процесів, які розгортаються в Європейському просторі вищої освіти. Це засвідчують Болонські документи, які характеризують цілі та задачі європейських



реформ освіти на даному етапі. Внаслідок успішного здійснення реформ має суттєво зрости роль вищої освіти в цілому, кожного навчального закладу, посилитися роль викладачів і студентів як активних і відповідальних учасників освітнього процесу.

Водночас вкрай важливою є необхідність змін у державній політиці щодо механізмів запровадження національних стандартів та рекомендацій.

#### Бібліографія:

1. Болонський процес: середина пути [под. ред. В. И. Байденко]. – М.: Исслед. центр проблем качества подгот. спец. Российский Новый Университет, 2005.
2. Європейський освітній портал [Електронний ресурс] – Режим доступу: <<http://eu-edu/org/>>.
3. Європейський Союз. Словник-довідник [ред. М. Марченко]. – К.: К.І.С., 2005.
4. Здійснення процедур акредитації, ліцензування та рейтингування вищих навчальних закладів України з використанням онтологічного підходу: навчально-методичний посібник / [В. Д. Шинкарук, М. В. Михайліченко, М. Ф. Бондаренко та ін.]. – Харків: ХНУРЕ, 2008.
5. Здійснення процедур із забезпечення якості, акредитації, ліцензування та нострифікації вищих навчальних закладів України з використанням європейського досвіду (NARIC). Навчально-довідкове видання / [Шинкарук В. Д., Михайліченко М. В., Шевченко В. П. та ін.]. – Київ-Донецьк: ДонНУ, 2008.
6. Кремень В. Г., Якість освіти - основ розвитку [Електронний ресурс] / В. Г. Кремень. /Доповідь - Режим доступу: <[http://www-kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable\\_article?art\\_id=60649346](http://www-kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=60649346)>.
7. Модернізація освітньої системи України – фундаментальна умова інтеграції до європейського інтелектуального простору [Електронний ресурс], Доповідь. Режим доступу: <[http://www.niss.gov.ua /Table/Zd-190608/Karp.htm](http://www.niss.gov.ua/Table/Zd-190608/Karp.htm)>.
8. Ніколаєнко С. М., Управління якістю вищої освіти: теорія, аналіз і тенденції розвитку: Монографія / С. М. Ніколаєнко. – К.:КНТЕУ.-2007.
9. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.) [за ред. В.Г. Кременя]. – Київ - Тернопіль : ТДПУ, 2004.
10. Основні засади розвитку вищої освіти України. Частина 4. [упорядники Шинкарук В. Д., Бабин І.І. та ін.]. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008.
11. Сенашенко В., Ткач Г., Болонський процес и качество образования / В. Сенашенко, Г. Ткач // ALMA MATER. Вестник высшей школы. – 2003. – №8. – С. 8.
12. Система забезпечення якості вищої освіти у Болонському процесі та механізми її імплементації в Україні [Електронний ресурс] - Режим доступу: <<http://www.niss.gov.ua/Monitor/juni08/16.htm>>.
13. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти. – К.: Ленвіт, 2006.

#### Summary

The problem of Higher Education Quality Assurance in the movement of Ukraine's accession to Bologna process is dealt with in this article; the notion of "Higher Education Quality Assurance" in the movement of documents within the European Higher Education Area (EHEA) was analyzed; a separate approach towards organization of the Quality Assurance System in institutes of higher education of European countries was explained; a potential mechanisms of the Higher Education Quality Assurance in Ukraine was proposed.

**Keywords:** Higher Education Quality Assurance (HEQA), European Higher Education Area (EHEA), European Network for Quality Assurance, European Quality Assurance standards and guidelines (EQAS), Agency for Quality Assurance (AQA), assessment, accreditation.